

AGNIESZKA KISZTELIŃSKA-WĘGRZYŃSKA
Łódź

Z HISTORII DYPLOMACJI POLSKO-AUSTRIACKIEJ W LATACH 70. XX WIEKU WIZYTY KANCLERZA AUSTRII BRUNO KREISKY'EGO

Stosunki polsko-austriackie po II wojnie światowej rozwijały się w atmosferze wzajemnego zainteresowania i ograniczonego wsparcia politycznego. Choć Polska Rzeczpospolita Ludowa i Republika Austriacka znalazły się w okresie zimnej wojny po przeciwnych stronach żelaznej kurtyny, od 1945 r. zabiegały o obustronne uznanie i możliwość współpracy handlowej. W kilkunastu latach po nawiązaniu oficjalnych stosunków państwowych pomiędzy Republiką Austrii a Polską nie odnotowano spotkań na najwyższym szczeblu¹. Pierwszym tego typu wydarzeniem okazała się wizyta ówczesnego ministra spraw zagranicznych Bruno Kreisky'ego w Warszawie w dniach 1-3 marca 1960 r.² Kreisky przybył potem do Polski jeszcze czterokrotnie: jako kanclerz Republiki Austrii w czerwcu 1973 r., na przełomie stycznia i lutego 1975 r., we wrześniu 1976 r. i w listopadzie 1979 r. Warto przy okazji analizy tych pięciu wizyt zastanowić się nad kwestią roli Austrii w działaniach dyplomatycznych polskiego MSZ. Podstawą źródłową dającą wgląd w ocenę motywów działania socjaldemokratycznego polityka, a także stanowiącą ówczesny komentarz do polityki zagranicznej Austrii względem Polski są archiwalia Ministerstwa Spraw Zagranicznych z lat 1972-1980. Narzucone w tekście cezury czasowe wiążą się ściśle z kalendarzem wizyt kanclerza.

Dotychczasowe studia nad działalnością dyplomacji polskiej w okresie 1945-1989 znalazły odzwierciedlenie w kilku pracach ukazujących dzieje Polski, badania nad tym zagadnieniem zostały dopiero rozpoczęte³. Olbrzymia ilość materiałów źródłowych i konieczność ich wnikliwej selekcji nasuwa wiele problemów badawczych. Oficjal-

¹ *Stosunki dyplomatyczne Polski, Informator*, t. I, *Europa 1918-2006*, (red.) K. Szczepanik, A. Herman-Lukasik, B. Janicka, Warszawa 2007, s. 21.

² W. Borodziej, *Die Volksrepublik Polen und Österreich 1948-1956*, [w:] *Der österreichische Staatsvertrag 1955: internationale Strategie, rechtliche Relevanz, nationale Identität*, (red.) A. Suppan, G. Stourzh, Wien 2005, s. 417-430; A. Kisztełińska-Węgrzyńska, *Dyplomacja polska wobec Austrii w latach 1945-1958*, [w:] „Niemcy-Austria-Szwajcaria. Rocznik Katedry Badań Niemcoznawczych UŁ”, t. V, 2012, s. 179-193.

³ A. Paczkowski, *Dyplomacja polska czasów kryzysu (1980-1989)*, [w:] *Historia dyplomacji polskiej*, t. VI, (red.) W. Michowicz, W. Materski, Warszawa 2010, s. 821-825.

ne dokumenty rządowe prezentują wątki stosunków międzynarodowych z określonej perspektywy. Celem poniżej pracy jest ukazanie polskiej oceny stosunków z Austrią przeprowadzonej przez Departament IV MSZ. Ma ona stanowić nie tylko wątek wpisujący się w całokształt relacji PRL z Zachodem – to zostało już częściowo zrobione⁴. Chodzi głównie o polskie oceny austriackiego polityka, sprzyjającego sprawom polskim na arenie międzynarodowej i osobisty wkład dyplomacji Kreisky'ego w rozwój stosunków handlowych z PRL. Materiały brane pod uwagę w poniżej analizie nie zostały dotychczas opublikowane⁵.

Kanclerz Federalny dr Bruno Kreisky był osobą, która przełamała swoistą izolację na linii Warszawa – Wiedeń⁶. Urodził się 22 stycznia 1911 r. w Wiedniu. Zarówno ze strony ojca, jak i matki pochodził z rodzin, których członkowie byli najczęściej lekarzami, politykami, nauczycielami i przemysłowcami. Jego dziadek, Joseph Neuirth był już w XIX stuleciu członkiem austriackiego *Reichsratu*, ojciec zaś przemysłowcem i generalnym dyrektorem austriackiego Banku Narodowego⁷.

Kreisky studiował w Wiedniu prawo, a także ekonomię polityczną i uzyskał tytuł doktora praw. Jako aktywista młodzieży socjalistycznej został w 1935 r. aresztowany, a w 1936 skazany w „procesie socjalistów” za zdradę stanu na 22 miesiące więzienia. Po *Anschlussie* w 1938 r. aresztowano go i przesłuchiowano przez 5 miesięcy. Następnie przedostał się do Szwecji, gdzie kontynuował studia ekonomiczne i działał jako współpracownik naukowy w sztokholmskim czasopiśmie „Konsum”. Był wówczas równocześnie korespondentem różnych pism zachodnioeuropejskich. Działał także w socjalistycznym ruchu emigracyjnym, gdzie organizował pomoc dla żołnierzy, którzy uciekli do Szwecji, Danii i Norwegii. Z tego okresu datuje się jego bliska znajomość z Willym Brandtem. Po 1945 r. – na zlecenie rządu szwedzkiego – organizował akcję pomocy dla Austrii i przygotował nawiązanie stosunków dyplomatycznych między Austrią i państwami skandynawskimi. W latach 1946-1950 był pracownikiem dyplomatycznym poselstwa austriackiego w Sztokholmie.

W 1951 r. Kreisky powrócił do Austrii i objął funkcję wicedyrektora gabinetu kancelarii prezydenta. W 1953 r. został sekretarzem stanu w MSZ, a od 1959 do 1966 r. pełnił funkcję ministra spraw zagranicznych. W 1956 r. został również wybrany do *Nationalratu*. W 1954 r. wziął udział w konferencji berlińskiej, w 1955 r. w konferencji moskiewskiej. Jako minister spraw zagranicznych występował w imieniu Austrii w sprawie Tyrolu, prowadził także rokowania dotyczące przystąpienia Austrii do *EFTA*. Był współzałożycielem i przewodniczącym Wiedeńskiego Instytutu Zagad-

⁴ A. Skrzypek, *Dyplomacja polska między Wschodem a Zachodem (1976-1981)*, *Historia dyplomacji...*, s. 731-821.

⁵ Z wyjątkiem publikacji jednej z notatek z 9 lipca 1973 r. z przebiegu wizyty kanclerza w Polsce w zbiorze - *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne z 1973 roku*, (red.) P. Majewski, Warszawa 2006, s. 369.

⁶ Komentarze do tych spotkań – B. Kreisky, *Politik braucht Visionen, Aufsätze, Reden und Interviews zu aktuellen weltpolitischen Fragen. Mit einem Vorwort von Walter Jens*, Bonn 1982, s. 107-150, 238-240.

⁷ Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych, D. IV Austria, z. 47/77, w. 7, s. 1-4, *Notatka biograficzna*, [dalej: AMSZ D.IV Austria]

nień Rozwoju oraz wiceprzewodniczącym Fundacji Theodora Kornera dla Rozwoju Kultury i Sztuki. Od 1959 r. pełnił funkcję zastępcy przewodniczącego *SPÖ* (*Sozialistische Partei Österreichs* – Socjalistycznej Partii Austrii) w Dolnej Austrii. Kongres partyjny w styczniu 1967 r. wybrał go na przewodniczącego.

Starannie pod jego kierownictwem przygotowywane reformy, przeprowadzone pod hasłem likwidacji biedy, utrzymania pełnego zatrudnienia, demokratyzacji „wszelkich dziedzin życia”, unowocześnienia Austrii i uczynienia z tego państwa partnera dla EWG przyniosły *SPÖ* dwa kolejne zwycięstwa, a Kreisky’emu funkcję kanclerza w wyborach 1970 i w 1971 r., przy czym za drugim razem partia uzyskała po raz pierwszy w historii Austrii większość absolutną, co pozwoliło socjaldemokratom na utworzenie monopartyjnego rządu większościowego „Kreisky II”⁸.

Przejście z roli partii opozycyjnej na pozycję partii rządzącej zmusiło *SPÖ* do bardziej realistycznych ocen bloku wschodniego. Wyciszono kampanię antykomunistyczną, choć oceny przemian za „żelazną kurtyną” dokonywane przez polityków austriackich nie zapowiadały widocznej poprawy relacji⁹. Przy różnych okazjach kanclerz wracał do wyrażonego przekonania, iż „nie ma oznak liberalizacji, zwłaszcza w kontekście wydarzeń z 1968 r.”¹⁰ Po dojściu socjaldemokratów do władzy kanclerz zmodyfikował swoje podejście do państw bloku wschodniego, co zostało dostrzeżone w oficjalnych materiałach MSZ. Oceniał przemiany w Europie Środkowo-Wschodniej jako powolne i całkowicie uzależnione od decyzji Moskwy. W „International Advertising Assosiation” w lutym 1973 r. Kreisky uznał za prawdziwy obowiązek demokracji zachodnich – w tym i Austrii – oddziaływanie na „setki tysięcy ludzi z tamtej strony linii demarkacyjnej, która dzieli Europę na dwie części i którzy codziennie widzą i słyszą austriackie radio i telewizję”¹¹. Wypełnianie tego obowiązku nie wiązało się – zdaniem kanclerza – z łamaniem zasady neutralności, co więcej, zdaniem socjaldemokratycznego polityka Układ Państwowy dawał narzędzia do tego, aby wspierać demokrację w Europie.

Bruno Kreisky wprowadził reformy wewnętrzne na szeroką skalę. Zmiany dotyczyły prawodawstwa, szkolnictwa wyższego i opieki socjalnej. Przyniosły mu one poparcie i uznanie w Austrii. W kwestii polityki zagranicznej Kreisky realizował zasadę aktywnej neutralności. Rząd austriacki od pierwszych lat wprowadzenia w życie traktatu państwowego starał się kreować potencjalne możliwości współpracy pomiędzy Wschodem i Zachodem. Podobne stanowisko prezentował Kreisky. Polscy politycy pozytywnie odnosili się do realizowanej przez II Republikę zasady neutralności, głównie ze względu na możliwość zawierania umów gospodarczych rekompensujących słaby wzrost gospodarczy w krajach komunistycznych¹².

⁸ B. Kreisky, *Im Strom der Politik. Erfahrungen eines Europäers*, Wien 1988, s. 25-50.

⁹ B. Kreisky, *Die Zeit in der wir leben. Betrachtungen zur internationalen Politik*, Wien 1978, s. 73-102, 107-129.

¹⁰ W. Jarząbek, *Wpływ wydarzeń 1968 r. na politykę zagraniczną PRL*, „Dzieje Najnowsze”, 2008, nr 1, s. 71-85.

¹¹ AMSZ D.IV Austria, z.47/77, w. 7, *Notatka...*, s. 3.

¹² W. Jarząbek, *Polska wobec Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Plany i rzeczywistość*.

Polski MSZ oceniał kanclerza Kreiskiego w jednym z dokumentów w następujących słowach:

„Kreisky jest politykiem zdecydowanie prozachodnim elastycznie i zręcznie reagującym na wydarzenia w polityce międzynarodowej. Przy całym swoim 'programowym' antykomunizmie i selektywnym podejściu do KS-ów ma jednak ambicje odgrywania roli europejskiej męża stanu zwłaszcza w dziedzinie normalizacji między państwowych stosunków europejskich, stawiającego na utrzymanie pozycji Austrii jako aktywnego partnera europejskiego dialogu i znajdowanie koncyliacyjnych rozwiązań. Posiada zdolność wyczuwania nastroju społeczeństwa, w zależności od potrzeb potrafi w sposób oportunistyczny zlekceważyć wszelkie skrępowania oraz nakazy partyjne i ideologiczne. Posiada duże poczucie humoru. Ataki przeciwników odpiera często przy pomocy celnego, niszczącego dowcipu. Posiada umiejętność taktycznego wykorzystywania wszelkich błędów przeciwników. Jest zawsze gotowy do dyskusji na każdy temat, w czasie której przejawia się dużą aktywność, wojowniczość i ducha walki. Wielu ludzi w Austrii nie lubi Kreiskiego, jedni za jego żydowskie, a inni za jego fabrykanckie pochodzenie, jeszcze inni za jego swoistego rodzaju 'antysemityzm' (dyrektora osławionego Żydowskiego Centrum Dokumentacyjnego w Wiedniu – Wiesenthala miał nazwać 'Żydowskim faszystą')”¹³.

Materiał ten przygotowano przed pierwszym przyjazdem ówczesnego ministra spraw zagranicznych Austrii do Polski.

Wizyty Bruno Kreisky'ego w Polsce przypadły na dwa różne okresy w historii dyplomacji polskiej. Pierwszy przyjazd, który odbywał jeszcze w charakterze ministra spraw zagranicznych miał miejsce w szczytowym okresie zimnej wojny i praktycznie całkowitego uzależnienia od decyzji Moskwy w MSZ w marcu 1960 r.¹⁴ Kolejne wizyty kanclerskie datowane od 1973 r. przebiegały już w atmosferze dialogu epoki *détente*¹⁵. Po pierwszym spotkaniu Kreisky wyrobił sobie pozytywne i pochlebne zdanie na temat dyplomatów polskich. Ocenił ich w swych pamiętnikach jako „świadomych swych ograniczeń politycznych – odważnych marzycieli”.

WIZYTA Z 24-26 CZERWCA 1973 ROKU

Lata 70. XX w. stanowiły najbardziej aktywny etap w powojennych stosunkach polsko-austriackich. Obydwa państwa korzystały z ery odprężenia i dialogu między-

stość 1964-1975, Warszawa 2008, s. 19-23.

¹³ AMSZ D.IV, Austria, z.47/77, w. 7, Dokument *Notatka biograficzna z 1973 r.*, przygotowany na potrzeby pierwszej wizyty kanclerza w Polsce uzupełniono jednostronicowym tekstem na temat żony Kreiskiego – Very. Znalazły się tam informacje dotyczące pochodzenia, wykształcenia, zainteresowań, życia rodzinnego, czy relacji z mężem: „W swoim mężu Vera Kreisky najbardziej ceni – jak mówi – jego spokój i tolerancję”.

¹⁴ Szczegółowy przebieg spotkania w: A. Kiszteńska-Węgrzyńska, *Pierwsza wizyta Bruno Kreisky'ego w Polsce w dniach 1-3 marca 1960 roku w świetle dokumentów Ministerstwa Spraw Zagranicznych*, „Rocznik Polsko-Niemiecki”, t. 21, 2013, s. 50-70.

¹⁵ Na temat uwarunkowania działalności polskiego MSZ w opisywanym okresie W. Jarząbek, *Dyplomacja polska w warunkach odprężenia (styczeń 1969-lipiec 1975)*, [w:] *Historia dyplomacji polskiej*, t. VI, (red.) W. Michowicz, W. Materski, Warszawa 2010, s. 662-692.

narodowego¹⁶. W tym czasie stosunki polsko-austriackie zyskały nie tylko nowe warunki geopolityczne do rozwoju i kooperacji, lecz także narzędzia prawne w postaci umów zawartych w latach 1970-1972¹⁷. Wzrosła w tym czasie częstotliwość wizyt na szczeblu rządowym, ministerialnym i parlamentarnym¹⁸.

Drugie spotkanie Bruno Kreisky'ego było oceniane jako najważniejsze. Kanclerz przewidział potrzebę silnej kooperacji z państwami wschodnimi w kontekście rozwijającego się kryzysu energetycznego i zabezpieczał swój kraj przed załamaniem podobnym do tego z okresu międzywojennego. Próbował zjednać sobie polityków polskich, po uregulowaniu kwestii granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej odważnie pattrających na kwestie dialogu z Zachodem. Austria nie była jedynym krajem, z którym Polska chciała w tym czasie współpracować, aczkolwiek neutralny charakter Drugiej Republiki ułatwiał prezentację zachodniego sojusznika jako wiarygodnego partnera¹⁹.

Przygotowania do pierwszej w historii PRL wizyty austriackiego kanclerza odbywały się w atmosferze ożywionej debaty wokół ratyfikacji układu o normalizacji stosunków z Republiką Federalną Niemiec z 7 grudnia 1970 r. Austrii nie było w gronie państw, które żywo komentowały rozwój stosunków polsko-niemieckich w latach 1970-1972. Polski MSZ śledził bacznie poczynania Francji, Wielkiej Brytanii i USA jako sił politycznych mogących wywierać nacisk na rząd zachodnioniemiecki²⁰. Pierwsza połowa lat 70. to wzmożony okres działalności polskich dyplomatów korzystających z koniunktury międzynarodowej i prac KBWE²¹.

Zaproszenie do złożenia oficjalnej wizyty kanclerza Bruno Kreisky'ego zostało przekazane podczas wizyty premiera Rządu PRL w Wiedniu w 1965 r.²² W związ-

¹⁶ Na temat warunków rozwoju polskiej polityki zagranicznej w tym czasie W. Jarząbek, *Polska Rzeczpospolita Ludowa wobec polityki wschodniej Republiki Federalnej Niemiec w latach 1966-1976. Wymiar dwustronny i międzynarodowy*, Warszawa 2011, s. 396-413.

¹⁷ Wśród ważnych traktatów o charakterze cywilnym zawartych w tym okresie wymienić należy umowę z 18 lipca 1972 r. i dotyczącą wzajemnego zniesienia obowiązku wizowego. Zawarto ją w Wiedniu na czas nieokreślony. Pełnomocnikiem strony polskiej był Władysław Wojtasik, strony austriackiej – Otto Eiselsberg. Uzupełnieniem umowy była Konwencja konsularna z 2 października 1972 r. podpisana w Wiedniu przez Józefa Czyrka i dr. Heinricha Haymerle. Uzupełnieniem konwencji była Wspólna Deklaracja Rządu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i Austriackiego Rządu Związkowego z tego samego dnia, potwierdzająca dotychczasowe warunki współpracy na płaszczyźnie politycznej i ekonomicznej.

¹⁸ Wśród wizyt austriackich władz państwowych w tej dekadzie, poza wizytami kanclerza, wymienić należy: przyjazd ministra spraw zagranicznych Rudolfa Kirchschräglera (13-16 stycznia 1971 r.); członków Zgromadzenia Związkowego z jego przewodniczącym Rolandem Minkowitschem (2-6 października 1978 r.). Rewizyty polskie to między innymi: podróż ministra spraw zagranicznych Stefana Olszowskiego (12-15 czerwca 1972 r.); premiera Piotra Jaroszewicza (30 września - 3 października 1974 r.); przewodniczącego Rady Państwa – Henryka Jabłońskiego (26 - 30 kwietnia 1978 r.); delegacji Sejmu z wicemarszałkiem Andrzejem Beneszem na czele (1-6 kwietnia 1975 r.).

¹⁹ W latach 1968 - 1975 liczba państw, z którymi Polska utrzymywała stosunki dyplomatyczne wzrosła z 98 do 123, B. Grzełowski, *Dyplomacja polska w XX wieku*, Warszawa 2006, s. 129-130.

²⁰ D. Jarosz, M. Pasztor, *Polska-Francja 1970-1980. Relacje wyjątkowe?*, Warszawa 2006, s. 68.

²¹ Szerzej na ten temat zob. W. Jarząbek, *Polska...*, Warszawa 2008, s. 408.

²² Na temat wizyty Józefa Cyrankiewicza w Austrii [w:] A. Kisztełińska-Węgrzyńska, *Relacje polsko-austriackie w latach 1965-1968 z perspektywy Ministerstwa Spraw Zagranicznych PRL*, [w:] *Kraje...*, s. 191-204.

ku z ochłodzeniem wzajemnych relacji spowodowanym wystąpieniami społecznymi w Polsce z lat 1968-1970, do spotkania nie doszło. Strona polska ponowiła zaproszenie w styczniu 1971 r. przy okazji wizyty ministra spraw zagranicznych Austrii – Rudolfa Kirchschlägera, a następnie również podczas pobytu ministra Stefana Olszowskiego w Wiedniu w czerwcu 1972 r. Podczas wizyty pożegnalnej ambasadora Lesława Wojtygi, kanclerz Kreisky zaproponował termin swojej wizyty w Polsce na 24-26 czerwca, podając równocześnie, iż przyjedzie w towarzystwie małżonki oraz przewodniczących trzech klubów parlamentarnych²³.

W dokumentach z maja 1973 r. przygotowanych przez Józefa Czyrka wymieniono cele wizyty. Były wśród nich chęć poprawy dotychczasowych stosunków dwustronnych i rozwój współpracy w dotychczas mało aktywnych obszarach gospodarczych. Uzupełnień wymagały umowy handlowe zawarte na początku lat 70. XX w, a także ruch wizowy²⁴. Planowano dyskusję na temat relacji międzynarodowych: układu o normalizacji stosunków z RFN, a także prac KBWE. Zastanawiano się także nad przyszłością stosunków austriacko-niemieckich. Wśród pomniejszych zagadnień wskazano na konieczność zawarcia wieloletniej umowy gospodarczej, weryfikacji treści dotyczących Polski, które publikowane były w austriackich podręcznikach szkolnych, ochrony środowiska i współpracy międzyparlamentarnej. Polski MSZ zgodził się na zaproponowaną na czerwiec 1973 r. datę spotkania.

Opis przygotowań czynionych przez stronę austriacką nakreślono w artykule opublikowanym w Biuletynie Specjalnym PAP z 18 czerwca 1973 r.²⁵ W dzienniku „Arbeiter Zeitung” kanclerz udzielił wywiadu, w którym wypowiedział się na temat przygotowywanego wyjazdu do Polski. Kreisky zapowiedział, iż zamierza omówić ważne zagadnienia z dziedziny energetyki i ma nadzieję na wdrożenie intratnych projektów gospodarczych. Zaznaczył, że wybiera się z fachowcami w sprawach importu do Austrii i zamierza pozostawić ustalenia szczegółowe grupom roboczym pracującym w ramach obowiązujących umów handlowych. Kanclerz dodał również, że plany na przyszłość wybiegają poza ramy obowiązującego prawa, dlatego chciałby przedyskutować jego przyszłą zmianę.

Przebieg wizyty z 24-26 czerwca 1973 r. przybliżono w *Pilnej notatce* z 9 lipca 1973 r. skierowanej do wiceministra Stanisława Trepczyńskiego i pozostałych urzędników państwowych. Pismo przygotował Józef Czyrek, aby odnieść się do bezpośrednich efektów spotkania²⁶. Skrytykował w nim dotychczasowe działania Austrii wobec państw demokracji ludowej. Zauważono, iż chęć poprawy stosunków Wschód-Zachód została przez Austrię zainicjowana, aby „nadrobić własne zaległości”, natomiast

²³ AMSZ, D.IV Austria, z.44/77, w.7. *Pilna notatka dotycząca wizyty w Polsce Kanclerza Austrii – Bruno Kreisky’ego, 10 maja 1973.*

²⁴ A. Kiszteńska-Węgrzyńska, *Traktaty polsko-austriackie z lat 1955 – 1989. Wybór umów dwustronnych*, Łódź 2011, s. 3-4.

²⁵ *Kanclerz Austrii o swej przyszłej wizycie w Polsce*, „Biuletyn Specjalny PAP” nr 141A/18.06.1973, s. 5.

²⁶ AMSZ, D.IV Austria, z.44/77, w. 7, *Austria-1973, Pilna notatka z 9 lipca 1973.*

sąsiedztwo z CSRS, Węgry i Jugosławią zachęcały wręcz do odegrania większej roli w epoce „odprężenia”.

Ważną częścią wystąpienia polskiego premiera Piotra Jaroszewicza, referującego podczas spotkania z kanclerzem bieżące problemy w relacjach dwustronnych, była gospodarka. Premier zwrócił uwagę na fakt, iż polsko-austriacka wymiana handlowa pozostawała na niskim, przedwojennym poziomie. Strona polska przedstawiła oczekiwany pułap współpracy i warunki, jakie należało spełnić, aby go osiągnąć²⁷. Wśród trudności hamujących kooperację wymieniono: wysokie cła, ograniczenia w dostawie energii, usług budowlano-montażowych i motoryzacji²⁸. Warunki współpracy nie były aż tak złe, jak opisywała strona polska; przeciwnie, dane ekonomiczne za lata 1960-1972 wskazują na widoczną poprawę w bilansie handlowym. W 1960 r. Austriacy przywozili do Polski towary o łącznej wartości 813 mln szylingów, wywozili zaś za 526 mln. Natomiast w 1972 r. przywóz wynosił 1586 mln, a wywóz 1825 mln²⁹. Według polityków austriackich poprawa wymiany wiązała się z rozbudową przemysłu w Polsce, a także z promocją polskich produktów i rozwojem warunków zbytu³⁰.

Kanclerz Kreisky w rozmowach z politykami polskimi poruszył kwestie relacji z państwami sąsiadującymi z Austrią, przyszłości KBWE, a także wspólnej wymiany. Zwrócił uwagę na istniejący od lat konflikt z Czechosłowacją, dotyczący zagrabionego podczas II wojny mienia austriackiego, a także spór dotyczący mniejszości jugosłowiańskich zamieszkujących w Austrii. Podziękował również za polskie mediacje w sporze z Pragą. W wymijający sposób wypowiedziano się co do relacji polsko-zachodniemieckich, pozostawiając bez komentarza spór dotyczący ratyfikacji układu o normalizacji.

W kwestii dotychczasowych stosunków dwustronnych kanclerz podkreślił ich dobre podstawy. W swej wypowiedzi Kreisky skupił się na ocenie warunków rozwoju wymiany handlowej. Zwrócił uwagę na słabą sieć komunikacyjną. Zarówno transport kolejowy, drogowy, jak i wodny wymagały rozszerzenia. Dotychczasowe kanały komunikacyjne były przeciążone, zaproponowano rozbudowę dróg wodnych przez kanał Dunaj-Men-Ren i Dunaj-Odra-Łaba. W celu koordynacji prac nad rozbudową stosunków gospodarczych powołano pięć zespołów roboczych: a) do spraw paliw i energetyki, b) do spraw hutnictwa, przemysłu maszynowego i chemii, c) do spraw

²⁷ Szczegółową ocenę wymiany handlowej do 1973 r. przedstawiono w: J. Sikorski, *Przyszłość polsko-austriackich stosunków gospodarczych*, „Sprawy Międzynarodowe” 1973, nr 9, s. 104-113.

²⁸ Podstawą ożywionej współpracy gospodarczej były wieloletnie umowy handlowe. Pierwszą w dekadzie podpisano 9 września 1971 r. Zgodnie z jej zapisami wprowadzono w latach 1972-1976 rozrachunek w walucie wymiennej zamiast dotychczas funkcjonującego clearingowego systemu wzajemnych rozliczeń. Zniesiono system kontyngentowania i zliberalizowano wzajemną wymianę towarową. Potwierdzono przyjęcie zasady najwyższego uprzywilejowania zgodnej z Artykułem I GATT. Określono warunki swobodnego przepływu towarów i finansów.

²⁹ J. Stairbacher, *Austriacko-polskie stosunki gospodarcze*, „Austria-Polska. Czasopismo Społeczno-Kulturalne”, 1973, s. 13.

³⁰ R. Salinger, *Austriacko-polska wymiana towarowa wyrazem dobrych stosunków między obu krajami*, „Austria-Polska. Czasopismo Społeczno-Kulturalne” 1971, s. 33.

przemysłu rolno-spożywczego, d) do spraw budownictwa, e) do spraw politycznych i komunikatu końcowego.

Najważniejsze decyzje zapadły podczas obrad plenarnych. Austria zaproponowała współfinansowanie budowy w Polsce elektrowni o mocy 300-600 MW przy dostawach urządzeń austriackich o wartości 100-200 mln dolarów. Zaproponowano tranzyt przez terytorium CSRS, kontrakt na zakup polskiego węgla w wysokości około 0,7 mln ton rocznie po korzystnych cenach, a także rozbudowę rafinerii łożkiej. Wśród najważniejszych ofert wymienić można również kontrakt dla przedsiębiorstwa Budimex, któremu zlecono prace budowlane na terytorium Austrii opiewający na kwotę 10 mln dolarów³¹.

W podsumowaniu dokumentu z zadowoleniem stwierdzono, iż podczas konferencji prasowej kanclerz uznał spotkanie w Polsce za „otwarcie nowej epoki we wzajemnych stosunkach”. Jednocześnie podkreślono konieczność powołania zespołu, który mógłby dokonać z końcem roku oceny realizacji przyjętych zaleceń³².

Konsekwencją drugiej wizyty Bruno Kreisky'ego w Polsce były umowy gospodarcze z lat 1973-1974³³. Wśród nich było jedno z ważniejszych porozumień handlowych po II wojnie światowej – umowa o dostawach energii elektrycznej z Polski do Austrii oraz o imporcie do Polski dóbr inwestycyjnych i urządzeń na warunkach kredytowych³⁴. W tym dniu podpisano również inne dokumenty: Umowę między PRL a Republiką Austrii w sprawie zapobieżenia podwójnemu opodatkowaniu w zakresie podatków od dochodu i majątku oraz Wieloletni Program dalszego rozwoju współpracy gospodarczej, przemysłowej i naukowo-technicznej.

W prasowych relacjach z pobytu austriackiego kanclerza w Polsce przeczytać można było głównie o spotkaniach, jakie towarzyszyły wizycie, czyli pobycie w Krakowie, Katowicach i Oświęcimiu³⁵. Zamieszczono krótkie notatki dotyczące miejsc zwiedzanych przez kanclerza, nie skomentowano znaczenia i przewidywanych efektów spotkania. W periodykach polskich przyjazd Kreiskiego również przeszedł bez echa. Obszerny komentarz umieścił jedynie Marian Podkowiński w „Perspekty-

³¹ W materiałach autorstwa austriackich polityków wielokrotnie wymienia się wagę tych umów dla rozwoju ówczesnych stosunków dwustronnych. Por. J. Staribacher, *Austriacko-polskie stosunki gospodarcze*, „Austria – Polska. Czasopismo gospodarczo-kulturalne” 1979, nr 107, s. 9; R. Salinger, *Polsko-austriackie stosunki gospodarcze w fazie konsolidacji*, „Austria – Polska. Czasopismo gospodarczo-kulturalne”, 1979, nr 107, s. 53.

³² AMSZ, D.IV Austria, z.44/77, w. 7. *Austria-1973. Pilna notatka z 9 lipca 1973*.

³³ Kolejna umowa handlowa zawarta 6 września 1973 r. na okres dziesięciu lat regulowała rozwój współpracy gospodarczej, przemysłowej i naukowo-technicznej, a także zasady kooperacji przemysłowej obydwu państw. Kolejny dokument tego typu podpisano 22 września 1976 r., obejmował lata 1977-1981. Polska i Austria zobowiązały się dostosować postanowienia GATT do wzajemnych obrotów handlowych, również w zakresie klauzuli najwyższego uprzywilejowania. Umowa między Rządem PRL a Austriackim Rządem Związkowym o rozwoju współpracy gospodarczej, przemysłowej i naukowo-technicznej, podpisana 6 września 1973 r., weszła w życie 5 listopada 1973 r.

³⁴ Porozumienie z 2 października 1974 r. weszło w życie 2 października 1974 r. W latach 1973-1974 podpisano łącznie siedem traktatów dwustronnych, z czego większość obowiązuje do dziś.

³⁵ *Kanclerz Austrii Bruno Kreisky przybędzie do Polski*, „Głos Robotniczy” 22.06.1973, nr 147, s. 1.

wach". Oceniał w nim pozytywnie wspólne działania obydwu państw w ramach przygotowań do KBWE, a także stanowcze działania kanclerza Kreisky'ego na rzecz utrwalenia neutralności państwa. W podsumowaniu korespondent zwrócił uwagę na poprawę ruchu wizowego i rozwój turystyki jako pozytywne elementy współpracy gospodarczej³⁶. W podobnym przychylnym dla rządu Kreisky'ego tonie wypowiedział się Jan Moszczeński i Erwin Scharf³⁷. Podobnie pozytywne komentarze znalazły się po stronie austriackiej. Fred Sinowatz – związkowy minister oświaty i sztuki dobrze ocenił rozwój dotychczasowych austriacko-polskich stosunków kulturalnych. Poza dokonaniem powstałej w 1965 r. Czytelni Austriackiej w Warszawie, życzliwie oceniono prace komisji podręcznikowej, współpracę bibliotek, działalność Towarzystwa Austriacko-Polskiego w Wiedniu, czy osobistą dyplomację Tadeusza Rittera i Franza Theodora Csokora.

WIZYTA NA PRZEŁOMIE STYCZNIA I LUTEGO 1975 ROKU

Polska polityka zagraniczna w przededniu trzeciej wizyty kanclerza Kreisky'ego nad Wisłą koncentrowała się na kwestii przyszłości granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej. Choć stosunki z państwami „trzecimi” miały charakter informacyjny i nie wiązały się bezpośrednio z reakcją na sporny temat granicy, Warszawa starała się akcentować podczas każdego spotkania konieczność uznania *status quo* w stosunkach polsko-niemieckich. Państwa zachodnie traktowały układ z 7 grudnia 1970 r. jako uznanie przez RFN granicy Polski. Polscy dyplomaci mieli wątpliwość, czy rzeczywiście tak było³⁸. Strona polska przy okazji spotkań z reprezentantami państw zachodnich starała się inspirować prasę zachodnią do podejmowania chociażby tematu braku odszkodowań dla polskich ofiar narodowego socjalizmu³⁹.

Z kolejną, trzecią, tym razem nieoficjalną wizytą, przybył Bruno Kreisky wraz z małżonką 31 stycznia 1975 r. Zaproszenie wystosował prezes Rady Ministrów Piotr Jaroszewicz, a Kanclerz przyjechał wraz z ministrem finansów Hannesem Androchem i dyrektorem urzędu kanclerskiego Alfredem Reiterem. Głównym tematem spotkania miała być debata na temat wymiany naukowo-technicznej. Spotkanie odbywało się w Zakopanem. Stronę polską reprezentował podczas rozmowy premier Piotr Jaroszewicz⁴⁰.

Polska opinia publiczna zdążyła się przyzwyczaić w połowie lat 70. do niezwykle częstych wizyt najwyższych urzędników państwowych spoza bloku „bratnich” państw. Dzienniki starannie dzieliły pierwszą stronę na doniesienia dotyczące spraw

³⁶ M. Podkowiński, *Neutralność i współistnienie*, „Perspektywy” 1973, nr 25, s. 26.

³⁷ J. Moszczeński, *Wyborcza jesień przed Alpami*, „Życie Warszawy” 1973, nr 265, s. 5; E. Scharf, *Niebezpieczeństwo zagrażające neutralności Austrii*, „Problemy Pokoju” 1973, nr 10.

³⁸ W. Jarząbek, *Polska Rzeczpospolita Ludowa...*, s. 408.

³⁹ W. Jarząbek, *Władze PRL wobec problemu reparacji i odszkodowań od Republiki Federalnej Niemiec 1953-1989*, „Dzieje Najnowsze” 2005, nr 2, s. 91.

⁴⁰ *Nieoficjalna wizyta kanclerza Bruno Kreisky'ego*, „Głos Robotniczy” 1 i 2.02.1975, nr 27, s. 1.

międzynarodowych. W takich okolicznościach wizyty nieoficjalne były traktowane marginalnie i przemijały bez echa w polskich mediach. Komentarze prasowe na temat spotkania Kreisky'ego z Jaroszewiczem były niezwykle skromne. W zasadzie jedynie Marian Podkowiński wypowiedział się w jednostronicowym felietonie na temat współczesnych relacji austriacko-niemieckich, chwając stanowczość austriackiego kanclerza zabiegającego o podpisanie umów gospodarczych z NRD⁴¹. Dla strony polskiej większe znaczenie miała zbliżająca się w tym samym roku wizyta prezydenta Austrii Rudolfa Kirchschräglera.

Warto poświęcić temu spotkaniu nieco miejsca, aby lepiej ukazać całokształt ówczesnych stosunków polsko-austriackich. Wizyta Rudolfa Kirchschräglera w dniach 20-24 maja 1975 r. była pierwszą wizytą prezydenta Austrii w Polsce. Prezydent zaprosił polskich korespondentów na specjalne spotkanie, aby właściwie przedstawili najbliższe wydarzenie i nadali mu przez to odpowiedni rozgłos⁴². W towarzystwie ministra spraw zagranicznych Ericha Bielki-Karltreu i I sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka, prezydent zwiedził Katowice i Westerplatte. Głównym celem wizyty była chęć usprawnienia wymiany handlowej i podjęcia wspólnych działań na rynkach krajów trzecich⁴³. Sprawy austriackie pojawiły się w tym czasie w polskich mediach w kontekście wyborów parlamentarnych i walki z kryzysem światowym⁴⁴.

Wizyty te pozostawiły ślad w materiałach archiwalnych MSZ. Zaznaczono, że rozmowy podjęte w styczniu przez kanclerza kontynuował prezydent, doprowadzając do podpisania traktatu z 23 maja 1975 r.⁴⁵ Obydwaj politycy austriaccy w rozmowach z polskimi przedstawicielami podkreślili konieczność rozszerzania współpracy gospodarczej. Działania te kontynuowano w ramach spotkań grupy roboczej w dniach 30 czerwca – 2 lipca 1975 r. w Wiedniu. Stronę polską reprezentował wiceminister spraw zagranicznych Eugeniusz Kułaga, stronę austriacką sekretarz generalny MSZ – Heinrich Haymerle.

Podsumowaniem prac dyplomatycznych roku była wizyta premiera Piotra Jaroszewicza w Wiedniu w dniach 11-13 września 1975 r. Podczas rozmów z kanclerzem polski premier podkreślił wagę kultury w dwustronnych relacjach, a także konieczność rozwoju turystyki poprzez zniesienie obowiązku wizowego⁴⁶. Komentarzem do

⁴¹ M. Pokowiński, *Stanowczy kanclerz*, „Perspektywy” 1975, nr 6, s. 8.

⁴² M. Podkowiński, *Obiad w Hofburgu [przed wizytą prezydenta Austrii w Polsce]*, „Perspektywy” 1975, nr 20, s. 9.

⁴³ AMSZ D.IV Austria, z.16/81, w.13. *Notatka informacyjna o wizycie prezydenta Austrii Rudolfa Kirchschräglera w Polsce /20-24.V.1975/*. Wśród zaplanowanych działań wymieniono wspólne inwestycje w Republice Konga i Kamerunie. Ponadto przyjęto propozycję rozszerzenia współpracy naukowo-technicznej, w szczególności zaś reformy oświaty. Spotkanie zakończono zapowiedzią wizyty premiera Jaroszewicza w Austrii.

⁴⁴ Z. Ramotowski, *Mat kanclerski. Austria po wyborach*, „Życie Warszawy” 1975, nr 233, s. 5; J. Moszczeński, *Kreisky po raz trzeci*, „Życie Warszawy” 1975, nr 260, s. 5.

⁴⁵ Umowa między PRL a Republiką Austrii o współpracy w dziedzinie ochrony zdrowia z 23.05.1975 r. weszła w życie 6.06.1976 r. Nie została opublikowana w „Dzienniku Ustaw”, obowiązuje do dziś.

⁴⁶ *Owocna wizyta państwowa*, „Austria-Polska. Czasopismo Gospodarczo-Kulturalne” 1975, nr 94, s. 11.

spotkania z Jaroszewiczem była wypowiedź kanclerza z grudnia 1975 r. zamieszczona na łamach czasopisma „Austria-Polska”:

„Przyzwyczajeni jesteśmy uważać za swych sąsiadów nie tylko te kraje, z którymi łączą nas wspólne granice. W naszym mniemaniu pośrednimi naszymi sąsiadami są wszystkie państwa basenu Dunaju, a także te państwa, z którymi – jak się rzecz ma właśnie w przypadku Polski – łączą nas od stuleci ściśle związki. W stosunku do tych państw prowadziliśmy stale politykę normalizacji, jak to nazwałem w 1959 roku, a moja wizyta w Warszawie przed piętnastu laty miała znaczenie decydujące. Ta oto właśnie polityka zapoczątkowała późniejszy rozwój zabiegów na rzecz zapewnienia odprężenia w Europie”⁴⁷.

Trzecia wizyta kanclerza Kreisky’ego była jednym z wielu spotkań roboczych w 1975 r. i rozpoczęła nową erę kontaktów dwustronnych. Polegały one na skoordynowanych działaniach wielopłaszczyznowych w ramach nowych instytucji, działających na rzecz polepszenia wymiany gospodarczej i społecznej. Była to jednocześnie jedna z wielu w tym czasie aren stosunków bilateralnych, żywo rozwijanych przy udziale i wsparciu otwartego na Zachód kierownictwa partyjnego PRL. Dokument końcowy KBWE traktowano jako akt potwierdzający konsekwencje II wojny światowej, włącznie z systemem granic. Większość dyplomatów zachodnich, w tym także austriaccy, przyznawało, że nie było innej drogi jak uznanie istniejącego stanu rzeczy. Choć po 1975 r. kwestia niemiecka nadal pozostawała ważnym tematem polskiej polityki zagranicznej, z większym niż dotąd zaangażowaniem zwrócono się w stronę pozostałych państw zachodnich.

WRZEŚNIOWA WIZYTA W 1976 ROKU

W latach 1976-1977 Austria nie wyróżniała się szczególnie na tle innych państw demokratycznych, z którymi Polska rozwijała kontakty dyplomatyczne. Historycy dyplomacji zwracają uwagę na „ferwor zabiegów politycznych na rzecz umocnienia pozycji gospodarczej Polski”, a także na symptomy ożywienia gospodarczego wynikającego z umocnienia pozycji Warszawy w gronie państw komunistycznych. W dokumentach MSZ można nawet dostrzec obraz naszego kraju jako państwa, o którego względy wręcz zabiegają demokracje zachodnie. Wskaźniki ekonomiczne jednoznacznie sugerowały pozytywny rozwój wymiany handlowej pomiędzy Polską i Austrią, a perspektywy rozwoju prezentowane w naszej publicystyce wieszczyły ich dalszy rozwój⁴⁸.

Druga połowa lat 70. to okres, w którym polska polityka zagraniczna zaczęła w pełni korzystać z efektów pracy dyplomatycznej zarówno Edwarda Gierka, jak i ministra Stefana Olszowskiego. Po podpisaniu umów z Portugalią i Hiszpanią, Polska prowa-

⁴⁷ B. Kreisky, *Dwudziestolecie traktatu państwowego*, „Austria-Polska. Czasopismo Gospodarczo-Społeczne” 1975, nr 94, s. 15.

⁴⁸ A. Skrzypck, *Dyplomacja Polska...*, s. 731-733.

dziła ożywione kontakty dyplomatyczne ze wszystkim krajami Europy Zachodniej. W tym czasie Austria była jednym z wielu państw zabiegających o rozwój kontaktów handlowych z Europą Środkową, w tym z Polską. Bardzo dobre doświadczenia w tej dziedzinie miały przedsiębiorstwa austriackie, takie jak firma VOEST-ALPINE, współpracująca z przedsiębiorstwami polskimi w państwach trzeciego świata. Polskie kierownictwo partyjne poszukiwało nowych możliwości rozwoju i taka działalność poza strukturami RWPG była w tym czasie wzmacniana⁴⁹.

Kolejną, czwartą już, wizytę kanclerza Kreisky'ego – tym razem nieoficjalną – zaplanowano na 16-19 września 1976 r. Było to spotkanie robocze poprzedzone wizytą przewodniczącego Rady Państwa Henryka Jabłońskiego w Wiedniu (26-30 kwietnia 1976 r.) Kanclerza przyjął Edward Gierek. W tezach do rozmów, jakie przygotowano przed przyjazdem kanclerza pojawiła się wtrącona do tekstu głównego uwaga, w której podkreślono wagę spotkań nieoficjalnych i swoisty „dobry przykład”, jaki Polska daje innym krajom demokracji ludowej. Węgry również zaproponowały Kreisky'emu podobną formułę spotkań. W zasadzie to Austriacy byli inicjatorami tego typu rozmów „bezpośrednich”, dzięki którym pomijano konsultacje z osobami niemającymi uprawnień decyzyjnych. W miarę rozwoju stosunków politycznych w latach siedemdziesiątych kanclerz pozytywnie komentował działalność dyplomatyczną Gierka i Olszowskiego⁵⁰.

Na tydzień przed wizytą (nazywaną w dokumentach „półoficjalną”) Ambasada w Wiedniu przekazała informacje dotyczące składu delegacji austriackiej i planowanych tematów rozmów. Z kanclerzem i ministrem J. Staribecherem przybyli lekarz i oficer ds. bezpieczeństwa⁵¹. Wśród tematów do dyskusji wymieniono, poza bezpieczeństwem światowym, dialog Wschód-Zachód, problem Bliskiego Wschodu, wielkie projekty, współpracę energetyczną i gospodarczą na rynku państw trzecich. Delegacja austriacka dotarła do Warszawy późnym wieczorem 16 września, a następnie udała się do Łańska, gdzie miały trwać obrady.

Wśród ważnych celów gospodarczych polscy delegaci zabiegali o włączenie naszych przedsiębiorstw do budowy gazociągu *West-Austria-Gasleitung*, powstającego przy udziale firm francuskich. Ponadto zaproponowano współpracę Budimexu przy odbudowie mostu *Reichsbrücke*, powołując się na dotychczasowe doświadczenia w zakresie budowy konstrukcji stalowych. Atrakcyjna była dla Polaków również inwestycja związana z budową kopalni węgla *Oberdorf-Voitsberg*. Wśród ważnych projektów na rynkach państw trzecich wymieniono min. budowę cementowni w Turcji i Tunezji, budowę rafinerii olejów sztucznych w Algierii, czy zakładów nawozów fosforowych w Jugosławii, budowy cukrowni w Egipcie, Ekwadorze i na Filipinach⁵².

⁴⁹ H. Apfalter, *Koncern VOEST-ALPINE jako partner polskiej gospodarki*, „Austria – Polska. Czasopismo gospodarczo-kulturalne”, 1979, nr. 107, s. 55.

⁵⁰ AMSZ D. IV Austria, z.31/82, w. 4, t. 49. Tezy do rozmów Towarzysza Premiera P. Jaroszewicza z Kanclerzem Austrii Bruno Kreisky'm podczas nieoficjalnej wizyty w Polsce 16-20.09.1976.

⁵¹ AMSZ D. IV Austria, z.31/82, w. 4, t. 49. Szyfrogram nr 2526/III z 9.09.1976.

⁵² AMSZ D. IV Austria, z.31/82, w. 4, t. 49. Tezy do rozmów Towarzysza Premiera P. Jaroszewicza z Kanclerzem Austrii Bruno Kreisky'm podczas nieoficjalnej wizyty w Polsce 16-20.09.1976.

Wśród mniej istotnych kwestii wymieniono: transfer energii elektrycznej, budowę instalacji do produkcji koksu naftowego, współpracę z koncernem *Steyr-Daimler-Puch*, a także zatrudnienie polskich specjalistów w przedsiębiorstwach austriackich.

Ostatnim problemem dotyczącym spraw gospodarczych były cła. Strona polska obawiała się zniesienia barier celnych pomiędzy Austrią i obszarem EWG w styczniu 1977 r. Zapowiedziano przygotowanie przepisów regulujących wymianę towarową na warunkach korzystnych dla Polski, a kartą przetargową miała być ustawa z 14 maja 1976 r. umożliwiająca prowadzenie na terenie PRL działalności gospodarczej przez zagraniczne podmioty gospodarcze⁵³.

Wśród tematów związanych z kulturą omówiono wątek działalności komisji podręczników szkolnych, wymiany artystów teatralnych i operowych, współpracę placówek badawczych i konieczność dialogu na poziomie ministerstw: szkolnictwa wyższego i nauki. Z nadzieją oceniono współpracę rektorów szkół wyższych i wspólne badania w dziedzinie nauk ścisłych. Podkreślono wagę spotkań Polsko-Austriackiej Komisji Mieszanej ds. współpracy gospodarczej, przemysłowej i naukowo-technicznej oraz postulowano dalsze jej prace.

Było to spotkanie, które w zasadzie przeszło bez echa w polskiej prasie, w niewielkim stopniu znalazło nawiązania w polskiej publicystyce⁵⁴. W komentarzach do pobytu kanclerza wymieniono tradycyjne i nowe elementy dotychczasowych stosunków dwustronnych: relacje handlowe, reformy gospodarcze nad Dunajem czy prace w ramach Towarzystwa Austria-Polska⁵⁵. Dwa tygodnie po odejściu Kreisky'ego Biuletyn Specjalny PAP szczegółowo komentował wypowiedź kanclerza z posiedzenia socjaldemokratycznych deputowanych w Linzu, z którego wyłączała się wizja polityki zagranicznej rządu na nadchodzące lata⁵⁶. Kreisky komentował w swym wyświadczeniu przebieg procesów rozbrojeniowych i rolę handlu z państwami Wschodu. Wypowiedział się za udzieleniem nowych kredytów dla państw Europy Środkowej i wzmocnieniem tego obszaru polityki zagranicznej⁵⁷.

⁵³ Dwa dni po zakończeniu wizyty kanclerza Kreisky'ego podpisano w Wiedniu ważny traktat handlowy. Była to Umowa wieloletnia w sprawie obrotu towarowego i płatniczego oraz współpracy gospodarczej między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Austriackim Rządem Związkowym z 22.09.1976 r.

⁵⁴ E. Lasota, B. Kreisky, *Sylwetka tygodnia*, „Tygodnik Kulturalny” 1976, nr 40, s. 2, T. Bolduan, *Z sympatii i wzajemnych korzyści*, „Czas” 1976, nr 48, s. 21; T. Brodzic, *Mosty i polityka*, „Prawo i Życie” 1976, nr 46, s. 13, M. Podkowiński, *W stronę odprężenia*, „Perspektywy” 1976, nr 49, s. 18.

⁵⁵ W. Kozub, *Socjaldemokracja austriacka a powiązania Austrii z EWG*, „Sprawy Międzynarodowe” 1976, z. 2, s. 119-128; Z. Kamiński, *Mekka na dwa tygodnie*, Korespondencja z Innsbrucku, „Życie Warszawy” 1976, nr 14, s. 6; *Na temat wizyty Henryka Jabłońskiego w Austrii* (Perspektywy 1976, nr 17, „Życie Warszawy” 1976, nr 92; „Życie Warszawy” 1976, nr 96, s. 5, ŻW 98-103), A. Czarnocki, *Austria a Europejska Wspólnota Gospodarcza*, „Studia Nauk Politycznych” 1976, nr 2, s. 131-152; J. Wańkowicz, *30 lat Towarzystwa Austria-Polska. Piotr Jaroszewicz i Bruno Kreisky o rozwoju polsko-austriackiej współpracy*, Korespondencja z Wiednia, „Życie Warszawy” 1976, nr 249, s. 4; nr 250, s. 1.

⁵⁶ *Kanclerz Kreisky o polityce zagranicznej*, Biuletyn Specjalny Polskiej Agencji Prasowej, nr 1124/14.10.1976, s. 8.

⁵⁷ *Tamże*, s. 9.

Polskim politykom taka wizja rozwoju dalszej współpracy bardzo odpowiadała. Była zgodna z hierarchią celów w polityce zagranicznej przyjętych po podpisaniu Aktu Końcowego KBWE. Wśród najważniejszych wymienić można: utrzymanie dobrych lub poprawnych relacji z Francją, USA, RFN i państwami skandynawskimi, utrzymanie i wzmocnienie zewnętrznych źródeł zasilania polskiej gospodarki, uzyskanie dostępu do technologii modernizujących gospodarkę i promocji polskiej kultury poza granicami kraju⁵⁸.

Po czwartej wizycie kanclerza w Polsce doszło do swoistego przyspieszenia w pracach dyplomatycznych na rzecz nowych umów dwustronnych. W ich efekcie doszło do dalszego rozwoju relacji dwustronnych. W latach 1977–1978 podpisano w sumie sześć kolejnych traktatów⁵⁹.

PIĄTA WIZYTA 24-26 LISTOPADA 1979 ROKU

Ostatni przyjazd kanclerza do Polski został poprzedzony spotkaniem grupy roboczej, która wypracowała warunki prawne rozmów. Od 6 do 11 listopada 1979 r. obradowała w Wiedniu komisja mieszana ds. współpracy gospodarczej, przemysłowej i naukowo-technicznej⁶⁰. Głównym zadaniem, jakie przed nią postawiono, dotyczyło usprawnienia wymiany towarowej. W trakcie spotkania roboczego doszło 7 listopada do rozmowy pomiędzy ministrem Olszowskim i kanclerzem Kreiskym. Kreisky zasugerował możliwość współpracy nad olbrzymim projektem dotyczącym pozyskiwania energii. O przebiegu rozmowy donosił do MSZ ambasador Andrzej Jedynak, prosząc o natychmiastową reakcję. Austriacy proponowali budowę elektrowni atomowej w Polsce. Finansowanie inwestycji miało pochodzić z Austrii i RFN, a tranzyt miał przebiegać przez Czechosłowację lub Węgry. Kanclerz tłumaczył propozycję chęcią poszerzenia współpracy Wschód–Zachód i jednocześnie starał się uniknąć ataków społecznych w związku z budową tego typu obiektu na terenie Austrii⁶¹. Wcześniej protesty towarzyszyły budowie w Austrii elektrowni atomowej w Zwentendorf. Według kanclerza rząd stracił na tej inwestycji poparcie 6% swych wyborców, głównie ludzi młodych.

⁵⁸ A. Skrzypek, *Dyplomacja polska...*, s. 732.

⁵⁹ Były to: Porozumienie między Rządem PRL a Austriackim Rządem Federalnym o realizacji Umowy między PRL a Austrią o współpracy kulturalnej i naukowej, podpisanej w Wiedniu w dniu 14.06.1972 z 26.04.1977 r.; Umowa trójstronna między Rządem PRL, Austriackim Rządem Federalnym i Rządem Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej o zabezpieczeniu i prawidłowej realizacji dostaw, tranzytu i odbioru energii elektrycznej z PRL przez terytorium Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej do Republiki Austrii z 31.08.1977 r.; Umowa między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Republiki Austrii o współpracy i wzajemnej pomocy w sprawach celnych z 16.12.1977 r.; Umowa między PRL a Republiką Austrii o ekstradycji z 27.02.1978 r.; Umowa między PRL a Republiką Austrii o pomocy prawnej w sprawach karnych z 27.02.1978 r.

⁶⁰ Efekty prac grupy roboczej rozbudowała komisja mieszana pracująca w Wiedniu od 20 do 24 listopada, wyniki obrad podano bezpośrednio na ręce ministra J. Staribachera, a ten przywiózł je na spotkanie do Polski. AMSZ, D.IV Austria, z.4/84, w. 3, t.1.

⁶¹ AMSZ D.IV Austria, z.4/84, w. 3, t. 1. Szyfrogram nr 1977/IV z 8 XI 1979.

Kanclerz austriacki przybył do Polski na zaproszenie premiera Piotra Jaroszewicza. Kreisky'emu towarzyszył wicekanclerz i minister finansów dr Hans Androch, minister przemysłu, handlu i rzemiosła dr Josef Staribacher oraz grupa wyższych urzędników i ekspertów⁶². Austriackim delegatom zależało na tym, aby jak najwięcej tematów omówić w gronie decydentów. „Przekazanie tego w ręce urzędników, jest z góry przeznaczone na przegraną(...) koncepcje można rozwiązywać tylko na poziomie politycznym, wówczas urzędnicy nie będą czuli się odpowiedzialni”⁶³.

Piąta i ostatnia wizyta Bruno Kreisky'ego (24-26 listopada 1979 r.) była niejako zwieńczeniem dotychczasowej pracy na rzecz rozbudowy stosunków dwustronnych w aspekcie gospodarczym. Omówiono szczegóły wymiany handlowej na poziomie małych podmiotów gospodarczych i dostosowano warunki do zmieniających się realiów europejskich.

Wśród komentarzy prasowych ostatniego przyjazdu znalazły się przychylnie głosy nawiązujące do korzystnej wymiany gospodarczej pomiędzy naszymi państwami⁶⁴. Polska prasa chwaliła rozwiązania w polityce zagranicznej „Prestiż międzynarodowy stał się jednym ze źródeł nowej tożsamości narodowej Austrii”. Często cytowane były sukcesy polityczne socjaldemokratów, realizowane reformy i aktywna polityka międzynarodowa, sprzyjająca państwom wschodnim⁶⁵. Janusz Reiter w felietonie *Wiedeński widok na świat*, zwracał uwagę na popularność Bruno Kreisky'ego, która miała – jego zdaniem – przewyższać popularność samej partii. Podane w tym tekście wyniki sondaży wskazywały na bezkonkurencyjną pozycję tego polityka w kraju⁶⁶.

Grupa robocza opracowała stosowne umowy w ciągu następujących trzech miesięcy. Były to jednocześnie ostatnie traktaty zawarte pomiędzy Polską i Austrią przed wejściem w życie stanu wojennego i zamrożeniem relacji dwustronnych⁶⁷. Na 1979 roku kończy się okres *prosperity* w polsko-austriackich kontaktach ekonomicznych. Najwyższy pułap wymiany towarowej – 9,4 mld szylingów, osiągnięto w 1976 r. W

⁶² Relację z przybycia delegacji austriackiej podało „Życie Warszawy” z 24-25.11.1979, s. 1.

⁶³ AMSZ D.IV Austria, z. 4/84, w. 3. Szyfrogram nr 1977/IV z 8.11.1979.

⁶⁴ A. Lubowski, *Austria: Wytwać wśród mocniejszych. Korespondencja z Austrii*, „Życie Gospodarcze” 1979, nr 46, s. 15; D. Luliński, *Odnaleziona tożsamość. Korespondencja z Austrii*, „Trybuna Ludu” 1979, nr 276, s. 6; J. Reiter, *Wiedeński widok na świat*, „Życie Warszawy” 1979, nr 277, s. 4; H. Chądzyński, *Bliscy partnerzy: Polska – Austria*, „Życie Warszawy” 1979, nr 276, s. 5.

⁶⁵ Ciekawy komentarz dotyczący pracy polskich dziennikarzy relacjonujących sytuację w Austrii przedstawił w depeszy z września 1979 r. ambasador A. Jedynek. Zwrócił on uwagę na potrzebę powołania stałego korespondenta, rzetelnie informującego polską opinię publiczną o sytuacji nad Dunajem. Ambasador zaznaczył w piśmie, iż w 1979 r. dostarczono do Polski ponad 30 korespondencji, dzięki którym obraz Austrii sprowadzono do stereotypu: „muzyki, wina i krajobrazów”. AMSZ, D.IV Austria, z.4/84, w. 3.

⁶⁶ J. Reiter, *Wiedeński widok na świat*, „Życie Warszawy”, 24-25.09.1979, s. 4.

⁶⁷ Wśród traktatów stanowiących pokłosie ostatniej wizyty kanclerza wymienić można: Umowę o rozszerzeniu współpracy gospodarczej, przemysłowej i technicznej małych i średnich przedsiębiorstw między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Austriackim Rządem Związkowym z 20 lutego 1980 r. i Protokół w sprawie pogłębiania współpracy przemysłowej na rynkach krajów trzecich między przedsiębiorstwami polskimi i austriackimi z 20 lutego 1980 r.

stępnym latach wyniki były znacznie słabsze, choć w porównaniu z początkiem dekady ciągle bardzo wysokie⁶⁸.

Obrady grup roboczych przynosiły kolejne rozwiązania prawne; wśród najważniejszych wymienić można Protokół z 20 lutego 1980 r., stanowiący uzupełnienie umowy z tego samego dnia, a także dotychczasowych umów handlowych. Wymieniono w nim sektory przemysłowe, gotowe do współpracy gospodarczej i przedsiębiorstwa odpowiadające za wymianę handlową ze strony polskiej. Tekst uzupełniono również o austriackie propozycje współpracy z polskimi przedsiębiorstwami na rynkach trzecich. Było to dziewięć grup inwestycji, głównie na Bliskim Wschodzie i w Azji.

Schyłek współpracy dyplomatów polskich z rządem Bruno Kreisky'ego przypadł na lata kryzysu politycznego i gospodarczego. Ostatni traktat zawarty 2 maja 1980 r., a podpisany w Warszawie przez ministra spraw zagranicznych Austrii Willibalda Pahra, dotyczył zakupu zbóż. Traktat przewidywał kooperację w latach 1980-1983. Uwzględniono w nim warunki zakupu przez stronę polską zboża w Austrii w wysokości 300 tys. ton rocznie, wymieniono gatunki eksportowanych zbóż i ich jakość, określono kompetencje tzw. Grupy Roboczej, mającej koordynować prace w ramach ustalania kwot zbożowych i terminu ich dostarczania. Warunki płatności i instytucje odpowiedzialne za finansowanie transakcji wyznaczyła strona austriacka. Eksport zboża z Austrii mógł być dokonany przez Polskę na obszar państw trzecich tylko za zgodą Wiednia

Niepowodzeniem zakończyła się koncepcja budowy elektrowni atomowej w Polsce przy udziale kapitału austriackiego, czy kopalni miedzi. Plany te przedstawione bezpośrednio przez kanclerza świadczyły o chęci wpisania Polski do grona długofalowych partnerów gospodarczych i pozytywnej ocenie naszego państwa na tle innych krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Wraz z kryzysem politycznym w Polsce zakończyła się era kooperacji gospodarczej i politycznej. Ostatnim pozytywnym akcentem w polsko-austriackich stosunkach dyplomatycznych była wówczas wizyta prezydenta Rady Ministrów – Edwarda Babiucha w Wiedniu w dniach 25-26 czerwca 1980 r.⁶⁹ Dnia 8 grudnia 1981 r. obydwa państwa wystosowały do siebie nawzajem noty informujące o wstrzymaniu stosowania postanowień Umowy o wzajemnym zniesieniu obowiązku wizowego z dnia 18.07.1972 r.⁷⁰ W dokumentach z lat osiemdziesiątych wielokrotnie podkreślano zasługi Bruno Kreisky'ego dla rozwoju relacji dwustronnych i doceniano zasługi osobistej dyplomacji kanclerza. Bezskutecznie próbowano ponawiać zaproszenia do Polski⁷¹.

⁶⁸ J. Staribacher, *Austriacko-polskie stosunki gospodarcze*, „Austria – Polska. Czasopismo Gospodarczo-Kulturalne” 1979, nr. 107, s. 4.

⁶⁹ Rok później w listopadzie do Wiednia wybrał się z wizytą roboczą minister spraw zagranicznych Józef Czyrek, po tym czasie kontakty dyplomatyczne zamarły aż do 1984 r.

⁷⁰ Umowę zawieszono do 30.06.1982 r. Pierwszą próbę reaktywacji poprawnych stosunków podjęto podczas przyjazdu do Polski byłego ministra spraw zagranicznych Erwina Lanca goszczącego z wykładem w Polskim Instytucie Spraw Międzynarodowych w Warszawie.

⁷¹ AMSZ, D. IV A, z.13/88, w.6. Notatka z rozmowy ministra spraw zagranicznych PRL tow. Ol-

PODSUMOWANIE

Polski historyk Henryk Wereszycki uznał w 1986 r. Bruno Kreisky'ego za „niewątpliwie najwybitniejszego do tej pory męża stanu Drugiej Republiki Austriackiej”⁷². Kanclerz zjednał sobie Austriaków dzięki charyzmie i skutecznym decyzjom. Partia, której przewodził uzyskała w 1971 r. po raz pierwszy w historii absolutną większość. Kierował rządem socjaldemokratycznym przez następne trzynaście lat. Rządy Kreisky'ego przypadły na okres pogłębiającej się w Europie recesji. Wykorzystując pozycję państwa neutralnego, kanclerz uchronił swój kraj przed kryzysem gospodarczym. Wykorzystał przy tym zarówno układ o redukcji ceł z EWG z 1972 r., jak i dwustronne umowy gospodarcze z państwami RWPG.

Bruno Kreisky był pierwszym politykiem austriackim, który już w początkach lat 60. XX w. dostrzegł konieczność współpracy z państwami demokracji ludowej. Jego aktywna polityka zagraniczna, zbliżona priorytetami do dyplomacji Willy'ego Brandta, zyskała nowe możliwości rozwoju w okresie *détente*. Nie znaczy to, że był wobec polskich polityków bezkrytyczny. Zapisy z rozmów dwustronnych, jakie ujawniają polskie źródła, ukazują stanowcze i często bezkompromisowe oblicze Austriaka.

Polski MSZ szczegółowo przygotowywał przebieg spotkań z kanclerzem. Dostrzec można zwiększoną wymianę korespondencji podczas pierwszej wizyty, nieporównywalnie większą od tych, jakie miały miejsce w latach 70. Bez wątpienia miało na to wpływ rozstrzygnięcie najważniejszej kwestii w powojennej polityce zagranicznej Polski – sprawy granicy zachodniej. Po 1970 r. strona polska z chłodną kalkulacją podchodziła do każdej z prób umocnienia relacji dwustronnych z państwami zachodnim. Zaczęto się zastanawiać, jakie profity można było uzyskać po podpisaniu odpowiednich umów i czy nie można negocjować bardziej korzystnych warunków. Widać to zarówno w oficjalnych dokumentach, jak i notatkach publikowanych w prasie czy korespondencjach. Atmosfera epoki Edwarda Gierka zachęcała, również pracowników MSZ, do większego „otwarcia” na Zachód i dawała im w tym zakresie większą swobodę działania. Pod względem formalnym nowe możliwości zostały ujęte w Uchwale Biura Politycznego KC PZPR z 30 stycznia 1973r. „O zasadach koordynacji i organizacji stosunków PRL z zagranicą”. Na tle innych państw zachodnich bilans stosunków dwustronnych z Austrią w latach 1960–1979 wypadł dla Polski korzystnie. Był to stosunkowo mały pod względem demograficznym i gospodarczym kraj, jednakże strona polska wielokrotnie podkreślała dotychczasowe zasługi Austrii na rzecz wzmocnienia pokoju w Europie i wskazywała na wspólnotę interesów z państwami Europy Środkowo-Wschodniej.

Bilans wizyt oficjalnych i nieoficjalnych Bruno Kreisky'ego w Polsce był dla naszego kraju bardzo pozytywny. W sferze politycznej polscy decydenci zyskali silnego partnera w okresie przygotowań i spotkań KBWE. Polska była postrzegana jako obszar względnie liberalny, do pewnego stopnia niezależny w swych posunięciach od

szowskiego z federalnym kanclerzem Austrii F. Sinowatzem z dn. 12 czerwca 1985 r. w Wiedniu.

⁷² Cyt za H. Wereszycki, *Historia Austrii*, Wrocław 1986, s. 313.

Moskwy oraz starający się o rozszerzenie swych działań na arenie międzynarodowej. W życiu gospodarczym Austria rozwinęła warunki prawne do wymiany dóbr, transferu technologii i wykonania poszczególnych zadań inwestycyjnych w ramach realizacji kredytów zaciągniętych przez państwo polskie. W sferze kultury pierwsze owoce wydała polityka „otwarcia na Wschód” realizowana konsekwentnie przez Wiedeń wobec Warszawy czy Pragi⁷³.

Historyk dziejów dyplomacji polskiej Wanda Jarząbek napisała: „Okres odprężenia dawał nowe możliwości dyplomatyczne, ale ich wykorzystanie zależało również od woli ówczesnych rządzących, a czasem od umiejętności ich dostrzeżenia”⁷⁴. Bruno Kreisky dostrzegał możliwość współpracy z Polską i starał się konsekwentnie wcielać ją w życie, aż do wprowadzenia stanu wojennego. Tymczasem pracownicy polskiego MSZ rozpoznali w kanclerzu sojusznika i partnera na ciężkie czasy dopiero w okresie kryzysu politycznego⁷⁵.

dr Agnieszka Kisztelińska-Węgrzyńska, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych, Uniwersytet Łódzki (akisztelinska@gmail.com)

Słowa kluczowe: Bruno Kreisky, Austria, PRL, dyplomacja

Keywords: Bruno Kreisky, Austria, Polish People's Republic, diplomacy

Abstract

Federal Chancellor Dr. Bruno Kreisky overcame the peculiar isolation in Warsaw – Vienna contacts. The first major event in the history of mutual relations after World War II was a visit of the then Foreign Minister in Warsaw on 1-3 March, 1960. In the following years this politician paid four more visits in Poland as Chancellor in June 1973, January-February 1975, September 1976 and November 1979. The course of the visits and assessment of their effects provide insight into the role of Austria in the diplomatic activity of the Polish Ministry of Foreign Affairs in the 1970s. The basic source of information on the assessment of Kreisky's motives as a social democratic politician and a commentary on Austria's foreign policy towards Poland is in the archives of the Polish Ministry of Foreign Affairs for the years 1972-1980.

⁷³ A. Burka, *Was blieb vom Fenster in den Westen? Zur Auslandskulturpolitik Österreichs im Ostmitteleuropa seit 1945 am Beispiel Polens und der Tschechoslowakei/Tschechiens*, Frankfurt am Main 2012, s. 145-179.

⁷⁴ Cyt za: W. Jarząbek, *Dyplomacja polska w warunkach...*, s. 666.

⁷⁵ AMSZ, D. IV A, z.46/84, w. 2. Szyfrogram nr 2270/II z 30 V 1981 r.,